

„Máme ESO v RUKÁVU“

Perspektivy spolupráce kulturních institucí, škol a Školských poradenských zařízení ve 21. století

PhDr. Jana Zapletalová

Edukace-spolupráce-otevřenost

- **Přispět** k novým formám edukace, kde bude docházet k prolínání **tradiční práce** s knihou s dalšími formami práce s informacemi (obsahy)
- **Možnost využívat** speciální učebnice a kompenzační pomůcky s podporou průvodce –odborníka v knihovně, ve spolupráci ŠPZ a školy
- **Vložit** do procesu edukace nové, atraktivní prvky na kterých se podílí další kulturní instituce s velkým potenciálem v přístupu k obsahům a informacím a přispívající k tvorbě kulturního kapitálu a edukace dětí, žáků, studentů, pedagogů a pracovníků ŠPZ
- **Podpořit** otevření a spolupráci institucí, které se přirozeně podílí na edukaci všech - **tedy i žáků se speciálními vzdělávacími potřebami**
- **Přispět** k tomu, že se učení stává přirozenou potřebou spojenou s radostí objevování a přispívající k zlepšení nejen čtenářské gramotnosti ale především ke vzdělanosti

Škola jako prostor pro vzdělávání a setkávání

- Škola je prostředím ve kterém se rozvíjí **vztah k poznání**, který vzniká v průběhu vzdělávání žáka v kontextu jeho osobní historie, je tedy nutně **socialním vztahem**
- **Současně škola vytváří základní parametry disciplinace a vede k tomu, aby přiblížila dětem a žákům učení a vedla je k poznání (včetně jejich socializace)**
- Schopnost škol vzdělávat žáky v souladu s jejich schopnostmi a ovlivňovat úspěšnost žáků je různá
- Nástrojem je kvalitní a sdílená **pedagogická koncepce školy, vysoká očekávání kladená na žáky**, kvalita vyučování, vybavení školy pomůckami, snaha o dobrou komunikaci s rodiči, podpůrný poradenský systém
- Žáka a jeho rodinu pak **vnímáme v kontextu vývojových rizik** procesu socializace, kulturního, společenského a ekonomického kapitálu rodiny a možností její vnější podpory

Podmínky pro vzdělávání

- Snahou je zajistit:
- formální **rovnost v přístupu** ke vzdělávání
- v přístupu ke stejné kvalitě vzdělání
- **rovnost v dosažení výsledků**

Klíčová figura procesu - učitel

- Dokáže rozpoznat příznaky **speciální vzdělávací potřeby** a upozorní včas rodiče dítěte případně další odborníky
- Správně pojmenovává, pracuje srozumitelně, konkrétně, zejména na počátku vzdělávání
- Respektuje kolísání pozornosti žáka, dbá na vytváření zpětné vazby
- Plní roli zprostředkovatele v procesu učení
- Umí komunikovat s rodiči těchto žáků
- Dokáže pracovat s předsudky
- Umí pracovat s odbornými doporučeními pro práci se žákem
- Je profesionálem v oboru a současně osobností, která vedle dodržování pravidel a je laskavě náročná
- Zná možnosti využívání kulturních institucí-tedy i **knihoven**, muzeí, divadel atd.

Metakognice = uvědomování si procesů učení se učení

- Zahrnuje **2 základní úrovně**:
- A) učení **se s porozuměním** zahrnuje **práci s jazykem, se slovem** jako základní fonologickou jednotkou, která je nezbytná pro spojení s významy
- Slovo je vyjadřovacím prostředkem podobně jako číslo, symbol, vzorec, schéma, které vytváří konstrukt důležitý pro pochopení významu, je jakousi **osou sociálně zprostředkovaného učení**
- B) **strategie čtení**, proces čtení i porozumění čtenému
- (logografické stádium, upevňování tvaru slova, dekódovací strategie, fonetické klíče, ortografické stádium)
- Zvládnuté čtení- dostatečná kognitivní kapacita pro formu , obsah i porozumění
- A)**Globální čtení**-porozumění již na základě zrakového vjemu slova
- B)**Analyticko-syntetická metoda**- fonologická cesta k porozumění, úspěch je založený na počtu opakování
- C)**top down** modely – čtení je spojováno s objemem a kvalitou zapamatovaného (operační paměť a další faktory)
- **Zdrojové vědomosti, struktura textů, vědomé strategie čtení = kvalita učení**

Čtenářská gramotnost PIRLS 2016

- „Schopnost rozumět formám psaného jazyka, které vyžaduje společnost a/nebo oceňují jednotlivci, a tyto formy používat. Čtenáři mohou odvozovat význam z různorodých forem textů. Čtou, aby se učili, aby se začlenili do společenství čtenářů ve škole i v každodenním životě, a také pro zábavu.“
- Čeští žáci si **vedli lépe ve vyhledávání informací** a vyvozování závěrů, kde pozorujeme v ČR průběžné zlepšování již od roku 2001. Na škále interpretace a posuzování textu, tj. dovedností, které vyžadují propojování informací z různých částí textu, uvažování o textu jako o celku nebo o názoru či záměru autora, se čeští žáci zlepšili pouze mezi lety 2001 a 2011, v roce 2016 se jejich výsledek opět zhoršil.
- Rozvoj komplexnějších čtenářských dovedností, podpora zájmu o čtení (především u chlapců) a rozvoje talentovaných žáků i žáků se slabšími výsledky.
- V českém kurikulu, na rozdíl od některých jiných zemí, **nejsou přesně definovány metody výuky čtení ani konkrétní očekávané čtenářské dovednosti.**

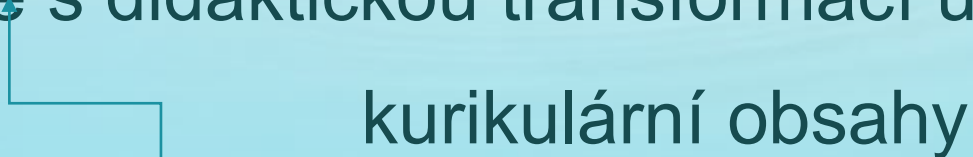
Rizika spojená s procesem učení se učení

- žákovský odpor k učení (negativní zkušenosti se školou – převaha deklarativních poznatků, neužitečnost učiva)
- žák se nemůže učit „po svém“, nemůže spolupracovat se spolužáky
- omezenost žákovských představ o učení (=učení nazpaměť; ve skutečnosti jde o konstruování a rekonstruování poznatků, hledání objektivního významu a subjektivního smyslu vědění)
- těsná vázanost žákovského učení na školu a školní vyučování; *versus* učení mimo školu, celoživotní učení
- přeceňování úlohy vyučovacích metod a vnějšího řízení; *versus* autoregulace učení
- **přeceňování úlohy vzdělávacích technologií**, počítačů, internetu (Manfred Spitzer); *versus* podceňování psychologie řízeného učení

Zprostředkované učení- Vygotskij a Feuerstein

- Důležitost role učitele a dalších zkušených osob pro zprostředkované učení
- Možnosti knihoven plnit roli zprostředkovatele učení a různých forem podpory ve vzdělávání žáků:
 - A) zdravých,
 - B) znevýhodněných,
 - C) nadaných a mimořádně nadaných

Kniha jako prostředek a nástroj pro vzdělávání

- Učebnice představuje specifický „scénář“ výuky
- Její kvalita ovlivňuje významně kvalitu procesu vzdělávání (Segnin, 2009) ve více než 50% studií významněji než DVPP pedagogů
- Učebnice pracuje s didaktickou transformací učiva
- Oborové obsahy kurikulární obsahy

psychodidaktická transformace učiva

Učivo je didaktickým uskutečňováním kurikulárního obsahu

Můžeme vzdělávání urychlit a zjednodušit ?

- Je opomíjeno, že kognitivní kompetence žáka závisí na mentálních vzorcích a zobrazeních, které se tvoří na základě **zkušenosti a cviku**.
- Navíc se předpokládalo, že základní kód pro spuštění mentální práce je jeden, Paivio (1991) ukazuje, že existuje systém minimálně dvojího kódování, kdy nástroji mentální reprezentace jsou systémy **představování a jazykový systém**. Jejich působení je **komplementární**.
- **Efekt Zeigarníkové- otevřené a nevyřízené si pamatujeme lépe**
- **Ve vzdělávání musí být přítomen i efekt nezodpovězeného**
- **Větší a obtížnější mentální práce vede k lepšímu zapamatování**
- **Pluh versus počítač**
- **Nic nedokáže nahradit vytváření mechanismů mentální práce spojené s pozorností, pamětí atd.**
-

Spolupráce ŠPZ a knihoven

- Pomáhající pracoviště – respektují základní parametry pomáhajících profesí- (etiku práce, péči o vztahy, časové vymezení, celkový dopad do života jednotlivce i skupiny)
- Pracoviště musí být přátelské-pracovníci i klienti spokojení
- Kultura pracoviště dokáže pak pozitivně ovlivnit přístup a práci se všemi klienty, kdy parametr znevýhodnění je pouze jedním z nich
- Standard Handicap Friendly X Standardy školských poradenských služeb
- Formální a personální náležitosti- asistenční služby, vybavenost pomůckami a technikou (lupy, videosmyčky, Braillovský řádek...) pro různé druhy znevýhodnění, bezbariérovost
- Respektování alternativních forem komunikace –piktogramy, zvukové výstupy atd.
-

Možnosti knihoven a jejich využití pro práci s dětmi, žáky a studenty s různými druhy znevýhodnění i pro jejich pedagogy a zákonné zástupce

- Široká škála možností využití fondu knihoven, včetně pořádání společenských akcí- besed, divadel, promítání filmů atd. pro všechny věkové skupiny
- Možnosti spojení školy –žáka a jeho rodiny prostřednictvím prostředí knihovny
- Propojování formálního vzdělávání s neformálním přispívá k posilování motivace žáků, rozšiřuje jejich vzdělávání, rozvíjí dovednosti komunikace i sociálních a adaptačních mechanismů

Možnosti zprostředkování práce s novými technologiemi

- Využívání informací a datových zdrojů
- Osvojení práce s 3D tiskem a jeho využívání ve výuce
- Využívání aplikací pro výuku a podporu znevýhodněných žáků
- Přístup k PC, tabletům
- Osvojení práce s aplikacemi pro žáky i pedagogy i poradenské pracovníky
- Využívání rovněž pro žáky nadané a mimořádně nadané např. pro formy projektové výuky

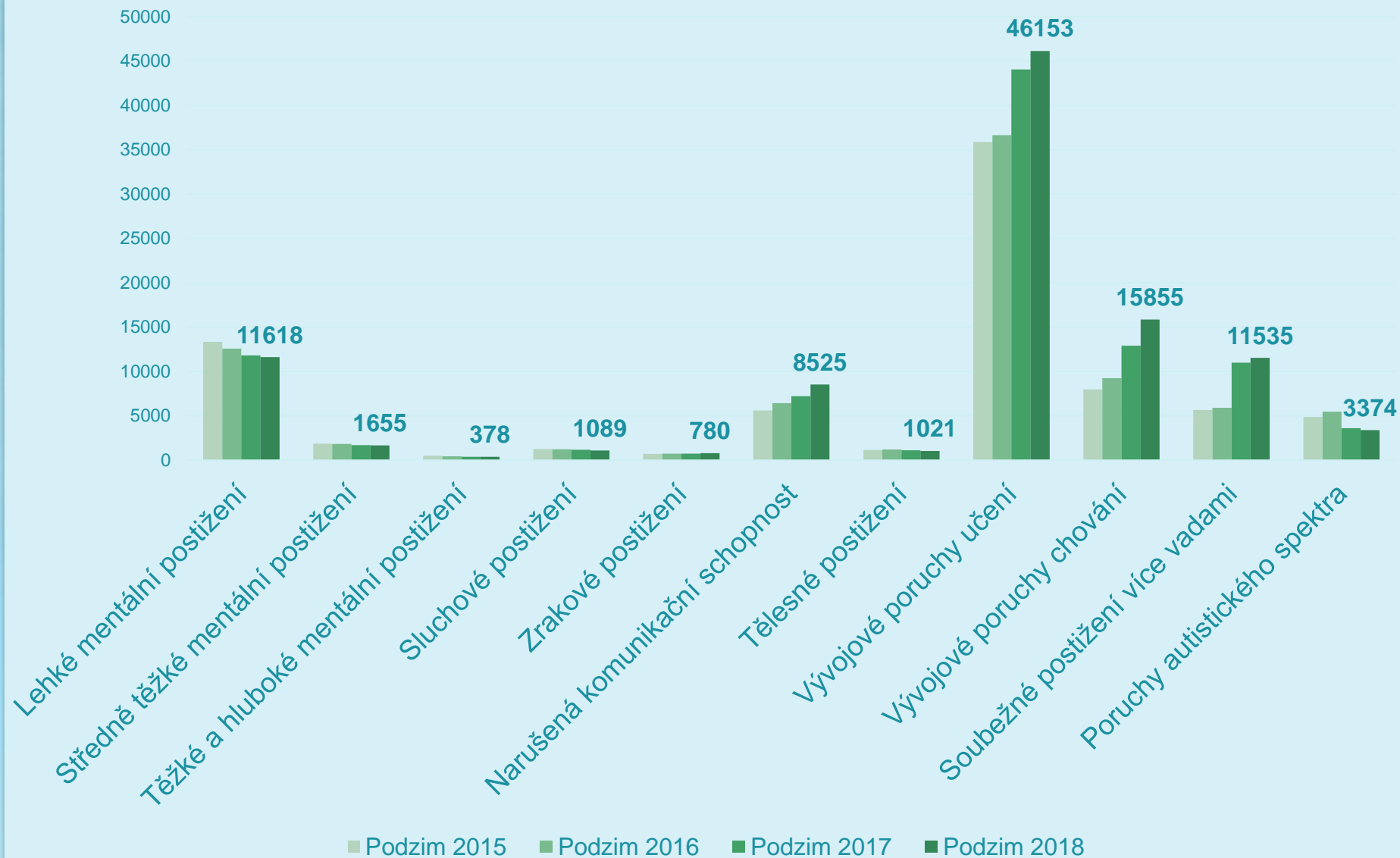
Podpora pro žáky znevýhodněné (zdravotně i sociálně)

- Možnost **zapůjčení** pomůcek- učebnice, kompenzační pomůcky
- Možnost **seznámení s postupy práce s pomůckami** pro:
 - pedagogy
 - žáky
 - zákonné zástupce
 - pracovníky ŠPZ- spolupráce při seznamování s pomůckami
- Úspora času i finančních prostředků

Nejširší skupina znevýhodněných

- Nejširší skupinou dětí, žáků a studentů je **skupina žáků s poruchami učení (obvykle chybí vztah ke čtení)**
- Přetrvávající porucha **základních školních dovedností** se začátkem školní docházky (tj. v období vývoje). Základní školní dovednosti zahrnují:
- **správné a plynulé čtení slov, porozumění čtenému textu, písemný projev a správnost psaní písmen, počítání a matematické úkony (řešení početních úloh).**
- Na rozdíl od řeči nebo chůze, které se rozvíjí během vývoje a **souvisejí se zráním CNS, musí být školní dovednosti získány a rozvíjeny cíleným učením.**
- Specifické poruchy učení narušují normální způsob osvojování školních dovedností; výkon jedince v narušené oblasti je výrazně **pod průměrem typickým pro daný věk.**
- **Specifické poruchy učení se vyskytují u jedinců s normálním i nadprůměrným intelektem. Přítomny jsou významné problémy v oblasti fonologického uvědomování, v pracovní paměti, ve schopnosti sledovat rychlý sled věcí a pojmenovávat je.**
- Častá je komorbidita s ADHD, s poruchami komunikace, s PAS, s anxiétou, s depresí.

Počty žáků na ZŠ v České republice s jednotlivými diagnózami v letech 2015 až 2018

Děkuji za pozornost.